

ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ'.
ΑΡΙΘ. 82

Εν Πειραιεὶ Ὀκτώβριος
1891

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΚΡΕΜΟΥ

Ν Α Ε Ο Σ

(Συνέχεια τοῦ ἐν τῷ προηγούμενῳ φυλλαδίου.)

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς Γάλλους σταυροφόρους καὶ τοὺς Ἐνετοὺς (1204) διεμοιράσθη αὐτὸ τὸ καταστημένον βασιλεῖον ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ τὰ δύο γένη· τὸ μέρος τῶν Ἐνετῶν ἦτο—ἔξω ἀπὸ τὴν νῆσον Κρήτην,—ἀπὸ τὰς νήσους τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης, τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποῖαν ἤρχισαν νὰ ὀνομάζουσιν Μωριάν, τὴν Φρυγίαν καὶ τὰ παραθαλάσσια τοῦ Ἑλλησπόντου, τὰς νήσους τῆς Προποντίδος, τὰς πλέον μεγαλειτέρας νήσους τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης καθὼς ἡ Ἀθήνη. Ὁ Φορέστης καὶ ὁ Δὲ Λεβὼ (Le Beau) λέγουσιν ὅτι αὐτὴ ἡ νῆσος ὁμοῦ μὲ τὰς γειτνιαζούσας ἄλλας ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Δάνδολον τὸν δούκα τῆς Ἐνετίας εἰς τὸν Νικόλαον Ναβαγαγιόσον ἢ Ναβαγιέρον. Ἡ Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ῥόδος καὶ αἱ ἄλλαι ἀπὸ τὴν Ἀνδρον ἕως τὸ παραθαλάσσιον τῆς Θράκης ἦτον εἰς τὸ μέρος τῶν Γάλλων. Θέλομεν ἰδῆ μ' ὅλον τοῦτο ὀγλίγωρα ὅτι ἡ Σκόπελος, Σκιαθος καὶ Σκύρος ἐδόθησαν εἰς μίαν οἰκογένειαν ἐνετικὴν· αἱ Κυκλάδες καὶ Σποράδες εἰς τὴν βεπούμπλικαν τῶν Ἐνετῶν. Αἱ περισσότεραι νῆσοι καὶ τόποι—οἱ ὅποιοι εἶχον διορισθῇ εἰς τοὺς τελευταίους, ἦσαν ὅμως ἀκόμη εἰς τὰ χέρια τῶν Ῥωμαίων ἢ τῶν πειρατῶν, οἵτινες εἶχον πολλαπλασιασθῇ εἰς τὸν καιρὸν τῆς καταστροφῆς, διὰ νὰ ἐξουσιᾶσουν ἕνα τόσον μέγαν ἀριθμὸν τῶν νή-

σων τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον—ἔπρεπε νὰ μοιρασθοῦν εἰς πολλοὺς στόλους τῆς ναυτικῆς τῆς βεπούμπλικας ἢ νὰ ἐξοδιάσουν πολλὰ χρήματα καὶ πολὺν καιρὸν διὰ νὰ καταπολεμήσουν ἕνα μὲ τὸ ἄλλο μὲ ἕνα μόνον στόλον· μετεχειρίσθησαν ἕνα τρόπον, ὁ ὁποῖος ἐφύλαξε τὴν ἀνωτέραν ἐξουσίαν εἰς τὴν βεπούμπλικαν χωρὶς νὰ ἔχη τὸν κόπον νὰ τὰ κατακτήσῃ. Ἐδόθη λοιπὸν ἐν διάταγμα εἰς καθὲ Ἐνετὸν ὁποῦ νὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ ὀπλίσῃ δυνάμεις, ὁποῦ νὰ κυριεύσῃ τὰς νήσους, τὰς ὁποίας ἐτύγχανον εἰς τὸ μέρος τῶν Ἐνετῶν· τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐξουσιᾶσῃ ὁ καθεὶς ὡς ἰδίον του κτῆμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤθελον κατακτήσῃ κάμνωντας τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν βεπούμπλικαν καθὼς αὐτὴ τὸν ἔκαμεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς πόλεως. Ἐπειτα ἀπὸ μίαν φανέρωσιν τόσον συμφωνοῦσαν μὲ τὴν φιλαργυρίαν τῶν ἰδιωτῶν ὅλοι οἱ Ἐνετοί, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν ἄρκετὰ πλούσιοι, ὤπλισαν καράβια μὲ τὰ ἔξοδά των καὶ ἡ βεπούμπλικα εἶχε μόνον χρεῖαν ἀπὸ ἕνα στόλον διὰ νὰ καθαρίσῃ τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοὺς πειρατὰς καὶ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς πλέον ἀξιολόγους ἐκστρατείας. Ὁ Μάρκος Δάνδολος καὶ ὁ Ἰάκωβος Βιέρος ἐκυρίευσαν τὴν Καλλιπόλιν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου· ὁ Πενιέρος Δάνδολος κληρονόμος τῆς ἀνδρείας τοῦ πατρὸς του τοῦ Χενρίκου τοῦ δουκὸς καὶ ὁ Ρογέριος Πρεμαρίνος καὶ οἱ δύο μέγιστοι ναύαρχοι, τοὺς ὁποίους εἶχε τότε ἡ βεπούμπλικα, ἐκυρίευσαν μὲ 31 καράβια τοὺς Κορυφούς καὶ ἔπιασαν τὸν Λέοντα Βετεράνον ἕνα Γενουέζον πειρατὴν, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶχε κυριεύσῃ καὶ τὸν ὁποῖον ἐκρέμασαν μὲ 60 νησιώτας τῆς πατρίδος του. Μία ἀκόμη ἀξιολογώτερα κατάκτησις ἦτο ἐκεῖνη τῆς Κρήτης. Αἱ δυνατώταται οἰκογένειαι τῆς Βε-

νετίας εξηπλώθησαν εις την Ἀσπρην θάλασσαν κάθε μία περιλαμβανούσα εις την κατάκτησιν της περισσοτέρας νήσους, ἀπὸ τὰ ὅποια αὐτὴ ἡ θάλασσα εἶνε γεμάτη συνέθεσεν ἀπὸ αὐτὰ ὡς ἀπὸ τόσας ἐπαρχίας μίαν ἀρχήν, ἡ ὁποία ἔγεινε κληρονομική. Ὁ Ῥαδάνος Καρτζέριος ἦτο κύριος τοῦ Εὐρίπου· οἱ ἀπόγονοί του μὴ ὄντες ἀρκετὰ δυνατοὶ νὰ τὴν βασταξοῦν τὴν παρέδωκαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ρεπούμπλικας καὶ ἐκράτησαν μόνον τὴν ὠφέλιμον ἐξουσίαν. Ἡ Ἐνετία ἔστειλεν ἐκεῖ ἕνα διοικητὴν, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο εἰς τὴν Χαλκίδα.

Ὁ Μάρκος Σανουδὸς ἐκυρίευσεν τὴν Νάξον, τὴν Μήλον, τὴν Κίμωλον, τὴν Πολύκανδρον, τὴν Θήραν ἢ Σαντορίνην, τὴν Σίφνον, τὴν Ἀνάφην καὶ τὴν Ἴον ἢ Νιδόν. Ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία προσθέτει εἰς αὐτὰς τὴν Πάρον καὶ Ἀντίπαρον. Ὁ Χενρίκος ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως ὕψωσε τὴν Νάξον εἰς ἐν δουκάτον καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Σανουδὸν τὸν τίτλον ἐνὸς δουκὸς τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης καὶ ἡγεμόνος τοῦ βασιλείου, τοῦ ὁποίου οἱ ἀπόγονοι εἶχον ἕως εἰς τὸν 14ον αἰῶνα ὅτε αὐτὸ τὸ δουκάτον ἀπερνούσεν εἰς τὴν φαμέλιαν τῶν Κρίσπων, οἱ ὅποιοι τὸ ἐξουσίαζον ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ σουλτάνου Σελίμ τοῦ Β', ὁ ὁποῖος τὸ ἐξουσίασεν εἰς τοὺς 1570. Ἡ Πάρος καὶ Ἄνδρος ἔμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς οἰκογενείας τῶν Σομαρίπων, ἡ ὁποία οἰκογένεια τὰς ἐξουσίαζεν ἕως τὴν μέσσην τοῦ 16ου αἰῶνος· οἱ Γέζοι ἢ Γήζοι ἐκυρίευσαν τὴν Τήνον, τὴν Μύκωνον, τὴν Σκῦρον, τὴν Σκιάθον καὶ τὴν Σκόπελον.

Ὁ Πέτρος Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Δομίνικος Μιχέλης, ἀμφότεροι σύμφωνοι ἐκυρίευσαν τὴν Τζέαν. Ἄλλος εὐγενὴς Γάλλος καὶ Ἰταλὸς ἐπῆρε διὰ λόγου του τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας καὶ τὴν Βιθυνίαν· ὅμως ὡς ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως τῆς πόλεως τῶν ἐδόθησαν δι' ἀνταμοιβήν, καὶ ὁ νέος βασιλεὺς εἶχε μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Ὅλοι αὐταὶ αἱ μικραὶ ἡγεμονίαι τῶν νήσων ἦσαν τόσα ὑποστατικά, τὰ ὅποια ἦσαν ἐξηρητημένα ἀπὸ τὴν ρεπούμπλικαν τῆς Ἐνετίας· αὐτὴ τοὺς ἐδίδεν τὴν ὑπεράσπισιν καὶ ἔπερνε ἀπ' αὐτὰ βοήθειαν καὶ χρονικοὺς ἐράνους. Εἰς αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα οἱ Ἐνετοὶ δὲν εὗρον κανὲν ἐμπόδιον. Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων παρητημένοι ὑπετάχθησαν χωρὶς καμίαν ἀντίστασιν εἰς αὐτοὺς τοὺς νέους κυρίους· διότι μ' ὅλον ὅπου ὁ Λάσκαρις ὁ βασιλεὺς τῆς Νικαίας εἶχε ναυπηγήσῃ

μερικὰ καράβια, δὲν ἦτο ὅμως διόλου εἰς κατάστασιν νὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν κτήσιν αὐτῶν τῶν νήσων.

Ὁ Μάρκος Σανουδὸς ἐκτίσεν αὐτὸ τὸ κάστρον τῆς Νάξου² ἄνωθεν ἐνὸς ὑψηλώματος, τὸ ὅποιον ἐξουσίαζε τὴν χώραν καὶ τὸ ὠχύρωσε μὲ 12 πύργους. Αὐτὸ τὸ κάστρον ἦτο καθὼς εἶνε μέχρι τῆς σήμερον ἡ κατοικία τῶν Δυτικῶν. Τὸ ἐπίλοιπον μέρος πρὸς τὴν θάλασσαν περιτριγυρισμένον ἀπὸ τεῖχη οἰκίων εἶνε τὸ Βουῦργον κατοικημένον ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους· καθὼς καὶ τὸ λοιπὸν μέρος, τὸ ὅποιον πηγαίνει εἰς τὰς ἐξοχὰς ἔξωθεν κατὰ τὸν σορόκον, καὶ αὐτὸ ὀνομάζεται Νεοχώρι καὶ κατοικοῦν καὶ αὐτοὶ Ῥωμαῖοι. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κάστρου ὁ Σανουδὸς ἔκτισε τὸ παλάτιόν του, τὸ ὅποιον, ἀφοῦ ἐδημεύθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐκυρίευσαν τὴν Νάξον, εἶνε ἐκ τελείου χαλασμένον. Ὁ ἴδιος ἔκτισε εἰς τὸ ἴδιον κάστρον κατὰ τὸν Τουρνεφόρτ τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν τῆς μητροπόλεως καὶ τὴν ἐπροίκισε κατὰσταίνωντας ἕνα δυτικὸν ἐπίσκοπον διὰ τοὺς νέους κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἅπαντες ἦσαν Δυτικοί.

Οἱ στόλοι τοῦ Βατάτζη τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας τὸν εἶχον κάμη κύριον τῆς Λέσβου, τῆς Χίου, τῆς Σάμου, τῆς Ἰκαρίας, τῆς Κῶ, τῆς Ῥόδου καὶ περισσοτέρων ἄλλων νήσων τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης. Οἱ Κρήτες μετὰ περισσοτέρας ἀνωφελεῖς δοκιμὰς νὰ τινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς ρεπούμπλικας τῆς Ἐνετίας προσέτρεξαν εἰς τὸν Βατάτζην καὶ τῷ ὑπεσχέθησαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς νήσου τῶν ἀνίσως ἥθελε τοὺς στείλῃ βοήθειαν ἱκανὴν ὅπου νὰ διώξουν τοὺς Ἐνετούς. Ὁ Βατάτζης ἔστειλε 33 κάτεργα· ἡ ρεπούμπλικα διέταξε νὰ ἀπεράσῃ εἰς τὴν Κρήτην ὁ Ἐνετὸς Μάρκος Σανουδὸς ὁ δοῦξ τῆς Νάξου διὰ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἀποστάτας. Εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ στόλου τοῦ Βατάτζη ἐβγήκεν ἀπὸ τὴν νήσον μὲ τὰ στρατεύματα, τὰ ὅποια εἶχε φέρῃ, καὶ δι' αὐτὴν τὴν παχυτάτην ἐπιστροφὴν ἔδωκε τόπον τῆς ὑποψίας ὅτι διεφθάρη μὲ χρήματα.

Ἀφοῦ ὁ Βαλδουῖνος εἶχε χάσῃ (1261) τὸν θρόνον εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς πόλεως καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν στόλον ὅπου ἐγύριζεν ἀπὸ τὴν Δαφνουσίαν, ἔπλευσε πρὸς τὸν Εὐρίπον ὅπου τὸν ἐδέχθησαν καλὰ οἱ ἐξουσιασταὶ τοῦ τόπου. Ὁ δοῦκας τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ δοῦκισσα τῆς Νάξου τὸν ἔκαμον ἀξι-

2) Ὀνομάζεται κάστρον, πλὴν δὲν ἔχει καμίαν σύγκρισιν κάστρου· οὔτε κανόνια ὑπῆρχον οὔτε ὑπάρχουν. Ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν πόλιν καὶ τριγυρισμένον ἀπὸ κάθε μέρος μὲ σπίτια ὑψηλὰ καὶ ἀσφαλιέται μὲ τρεῖς πόρτας τὸ ὅποιον ἐχρησίμευσε κάλλιστα εἰς πολλὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας καὶ ἐγὼ μάλιστα ἔφθασα κατὰ τὸ ἔτος ... ὅταν ἡ πόλις ἐκτύπησε τῶν Κρητῶν, ὅπου, εἰν ἤθελε λίπη τὸ αὐτὸ κάστρον, ἤθελαν κάμουν σημαντικὴν ζημίαν εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν αὐτὴν βλάβην ὑπέφεραν οἱ ἴδιοι Κρήτες καὶ ἐθανατώθησαν 18 ἢ 19 τραβῶντάς των τουρκερισμοῦ· ἀπὸ τὸ αὐτὸ μέρος, ἐπειδὴ ἦλθον νὰ πολιορκήσουν τὴν πόλιν καὶ ἔστρωτα· ὅπου τὸ κάστρον εἶναι εἰς τὴν ὑψηλότερα θέσιν καὶ ἐκαταφανιστῆκεν οἵτινες ἦτον τριγύρωθεν.

1) Εἰς τὸ ἔτος 1220 ὁ Ἰάκωβος Βαρότσης πρὸς ἀνταμοιβήν τῶν λαμπρῶν του ἐκδουλεύσεων, τὰς ὁποίας ἔκχευεν εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς πόλεως, ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὴν κυριότητα τῆς Θήρας καὶ Θηρασίας καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ διάφορα μέρη εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ ἔγεινε βαρὼν τοῦ βασιλείου. Ἡ κυριότης αὐτῶν τῶν νήσων ἐδιατηρήθη εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἕως εἰς τὸ ἔτος 1350. Τότε ἀπογυμνώθησαν ἐξ αὐτῶν παρὰ τοῦ Μάρκου Σανουδου τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου.

όλογα δώρα, τροφές και χρήματα. Ἀφοῦ εἶχε δώσει τίτλον καθολιέρους πολλούς εὐγενείς, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Μανφρέδον τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας διὰ τὴν δυστυχίαν του.

Ἐπειτα ἔδωκεν εἰδῆσιν περὶ τούτου εἰς τὸν Οὐρβανὸν τὸν Δ' τὸν νεωστὶ ἐκκληλεγμένον.

Ὁ Φιλανθρωπινὸς δὲ ναύαρχος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων ἐξηκολούθησε τὸν λοιπὸν καιρὸν τοῦ χρόνου (1263) νὰ διατρέξῃ μὲ τὸν στόλον του τὰς νήσους τὰς κυριευμένας ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας καὶ τοὺς Ἑνετοὺς. Ἀρᾶς συχνά, τὰ ἐλεηλάτει σχεδὸν ὅλα καὶ ἔφερεν ὀπίσω πλούσια λάφυρα εἰς τὴν πόλιν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τὴν Νάξον, Πάρον, Κέα, Κάρυστον, Ὠρεὸν καὶ ἀπὸ τὴν Σπάρτην.

Ὁ Λαυρέντιος Ἑσιάρ (Laurent Echard) εἰς τὴν μετάφρασίν του τῆς ἱστορίας τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν λέγει ὅτι ἐκυρίευσεν αὐτοὺς τοὺς τόπους, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι πιθανόν, ἐπειδὴ αὐταὶ αἱ μικραὶ ἡγεμονίαι ὑπῆρξαν ἀκόμη πολὺν καιρὸν ὑπὸ αὐτῶν τῶν ἰδίων κυρίων.

Ὁ Μάρκος Μιχιέλης ἐστάλη ἀπὸ τὴν ῤεπούμπλικαν τῆς Ἑνετίας μὲ 18 κάτεργα διὰ νὰ διαφεντεύσῃ τὰς νήσους τῆς Ἀσπρης θαλάσσης καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Παλαιολόγον. Οἱ Γενουέζοι ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων.

Ὁ Ἑσιάρ λέγει ἀκόμη ὅτι ὁ Βαλδουῖνος (1267) διὰ νὰ ἔχῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν Κάρολον Δ' Ἀνσιού εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν πόλιν, τοῦ παρήτησεν ὅλας τὰς νήσους τῆς Ἀσπρης θαλάσσης, ἐξηρημένων τῆς Λέσβου, Σάμου, Κῶ καὶ Χίου ἔξω ἀπὸ τὸ δίκαιον τῆς ἀνωτέρας ἐξουσίας εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὸν Μωρέαν, ὅπου ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὸν Βιλέλμον Δὲ-Βιλλαρδοέν, (Guillaume de Villehardouin), ὅμως δὲν ἤξεύρω ποίας νήσους τῆς Ἀσπρης θαλάσσης ἔννοε, διότι ὁ Βαλδουῖνος δὲν ἤμπορει νὰ βάλῃ χερί ἐπάνω εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶχον δοθῇ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς.

Ἡ βασίλισσα Ἄννα (1344) διὰ νὰ ἀδυνατίσῃ τὸν Καντακουζηνὸν σφικτῶς δεμένον μὲ τὸν Ἀμίρ τὸν Ὁρχάν βασιλέα τῶν Τούρκων διὰ νὰ τὸν στερήσῃ ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο βοηθείας ἔγραψεν εἰς τὸν πάππαν τὸν Κλήμεντα τὸν Σ' διὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὴν πόλιν κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠφάνιζον τοὺς τόπους τῶν Χριστιανῶν. Αὕτῃ προσέθετεν ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς ὁ ἀδικὸς ἐξουσιαστὴς τῆς βασιλείας τοὺς εἶχε φέρῃ εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἐπρόξενον φοβεράς ἀταξίας, καὶ ὅτι ἐὰν ἐλευθερώοντο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς φοβεροὺς ἐχθροὺς τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος, αὐτοὶ ἤθελον ὑποτάξῃ τὸ βασίλειον εἰς τὴν ὑπακοὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸ τὸ ἐπιχειρήμα ἔσχε πολὺ κοντὰ εἰς τοὺς πάππιδες καθὼς μὲ δίκαιον λόγον ὁ Κλήμης ἐκήρυξε μίαν σταυροφορίαν κατὰ τῶν

Τούρκων καὶ πρὸ πάντων κατ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Καντακουζηνοῦ, προφασιζόμενος ὅτι, ἐὰν ἐνίκουν, ἤθελον ἀπεράσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διὰ νὰ ἐγκαρδιώσῃ τὰς δυτικὰς δυνάμεις αὐτὸς ἔδωκε 4 ἀρματωμένα καράβια καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἔδωκαν 5, ὁ Χοῦγος Ῥήγας τῆς Κύπρου 4, ὁ Νικόλαος Σανουδὸς δοῦκας τῆς Νάξου ἓν καὶ οἱ ἱππεῖς τῆς Ῥόδου 6. Ὁ Χενρίκος ὁ δυτικὸς πατριάρχης τῆς πόλεως καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Εὐρίπου διωρίσθησαν νὰ ὀδηγήσουν τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ ὁ Ζαχαρίας Μαρτίνος εὐγενὴς Γενουέζος εἶχε τὸν τίτλον τοῦ ναυάρχου. Οἱ σταυροφόροι ἐπλευσαν πρὸς τὴν Σμύρνην, ἕνα ἀξιόλογον τόπον, ὁ ὅποιος ἦτο ἐξηρημένος ἀπὸ τὸν Ἀμίρ ἀφοῦ τὸν κατεπολέμησαν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τὸν ἐκυρίευσαν καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ μίαν τρομερωτάτην σφαγὴν τῶν Ὀθωμανῶν χωρὶς νὰ ἔχῃ καιρὸν ὁ Ἀμίρ τὸν κατεπλάκωσαν αἰφνιδίως, ὅπου καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ φωνάξῃ τὰ στρατεύματά του διὰ νὰ διαφεντευθῇ. Εἰς αὐτὸ περιωρίσθη ὅλη ἡ ἐκβασὶς αὐτῆς τῆς σταυροφορίας.

Ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος (1383) καὶ τὰ ἀκόλουθα χρόνια εἶχε τὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Γενουέζους καὶ Ἑνετοὺς. Τοῦ παρέστησαν ὅτι τὰ ἔξυδα, τὰ ὅποια ἀπαιτοῦσαν ἡ διατήρησις τῆς ναυτικῆς του ἦτο εἰς τὸ ἐξῆς ἀνωφελὴς καὶ αὐτὸς προσέταξε νὰ χαλασθοῦν τὰ κάτεργά του. Εἶχε περισσοτέρας αἰτίας νὰ τὸ μετανοήσῃ· οἱ πειραταὶ ἠρήμωσαν ἀτιμωρήτως μὲ τὰ λιμενίσματά των ὅλα τὰ παραθαλάσσια μέρη τοῦ βασιλείου ἕως πλησίον εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰς νήσους τῆς Ἀσπρης θαλάσσης.

Εἰς καιρὸν ὅπου οἱ πειραταὶ τοῦ Βαγιαζήτ (1390) κατήντησαν εἰς πείναν τὰς νήσους καὶ τὰς παραθαλασσίας πόλεις, αὐτὸς ὑπέταξε τὸ λοιπὸν τὴν Βιθυνίαν, τὴν Φρυγίαν, τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Καρίαν ὄντας πλησίον τῆς Στερεᾶς ἤθελεν ἀκόμη νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς θαλάσσης. Μὲ αὐτὸ τέλος ὤπλισεν ἕνα στόλον ἀπὸ 60 καράβια, διέτρεξεν ὡς τροπαιοῦχος εἰς τὰς πλέον μεγαλειτέρας νήσους τῆς Ἀσπρης θαλάσσης, ἐπροχώρησεν ἕως τὴν Εὐρίπον, τὴν ὁποίαν ὑπέταξεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ἔκαυσε τὴν χώραν τῆς Χίου καὶ μετεχειρίσθη μὲ τὴν ἰδίαν λύσαν τοὺς μικροὺς τόπους. Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν πρέπει νὰ βάλῃ τις πιθανῶς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐπάνω κάστρου, τὰ εἰρήπια τοῦ δουκαλικοῦ παλατιοῦ, τὰ ὅποια φαίνονται ἀκόμη. Τὸ μὲν ὑψηλὸν μέρος (ἤτοι ἡ ἀκρόπολις) κυριευμένον ἀπὸ τοὺς Λυτικούς, τὸ δὲ κάτω μέρος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, τὰ ὀχυρώματα, ὅπου ἀπέμειναν, δὲν ἀφήνουν νὰ τὴν βάλωμεν εἰς ἕνα ἄλλον καιρὸν.

Οἱ ἱππῶται τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων³, οἱ ὅποιοι εἰς τοὺς 1309 εἶχον διώξῃ τοὺς Σαρακηνούς ἀπὸ τὴν Ῥόδον καὶ εἶχον καταστήσῃ ἐκεῖ τὴν πρωτεύουσαν

3) Ἡ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης εἰς τὸ Ἄκρι.

πόλιν του τάγματός των, είχαν κάμη διαφόρους κατακτήσεις εις τὰς νήσους τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης, καὶ μεταξὺ ἄλλα εἶχον σημαντικὰ ὑποστατικὰ εἰς τὴν Νάξον μὲ μίαν κομμανδερίαν ἢ βαϊλλιάτο (bailliage), ὅπου ἐπλήρωνεν ὡς δόσιμον εἰς τὸν γραμαέστρον τῆς Ῥόδου 51,000 φιορίνια χρονικὸν δόσιμον. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ ἐρημίτου ἦτο ἰδική των.

Ἦσαν εἰς τὸν λιμένα μαγαζιά διὰ 6 ἢ 7 κάτεργα, τῶν ὁποίων φαίνονται μερικά ἔχνη. Πλησίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου εἰς τὸ Νεοχώρι εἶναι κάποια σημεῖα ἐνὸς λιθοστρώτου γενομένου ἀπὸ βώλια τῆς θαλάσσης διαφόρων χρωμάτων, ὅπου βεβαιώνουν ὅτι οἱ ἱππῶται ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ ὄπλα.

Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ὁ Νικόλαος Δέλλα-Καρτζέρης (1401) ἔνατος δοῦκας τῆς Νάξου ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὸν Φραντζέσκον Κρίσπον χωρὶς νὰ ἀφήσῃ παιδιά. Ἡ Μαρία Σανούδα κυρία τῆς Πάρου καὶ Ἀντιπάρου, ἔπρεπε νὰ γείνη δούκισσα ὡς ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου Δέλλα-Καρτζέρη· ἦτο ὑπανδρευμένη μὲ τὸν Γάσπαρον Σομμαρίπαν, ὁ ὁποῖος ἐπῆγεν εἰς Μιλάνον κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1401 πρὸς τὸν δοῦκα Βισκόντην τὸν συγγενὴ του. Εἰς καιρὸν, ὅπου ἔλειπεν ὁ αὐτὸς Φραντζέσκος Κρίσπος, ἐκυρίευσαν τὸ δουκάτον τῆς Νάξου.

Ὁ Χρυσίνος ἢ Χρῦσανθος Σομμαρίπας ἐξουσιαστὴς τῆς Πάρου καὶ Ἀντιπάρου ὑπανδρεύθη μὲ τὴν Κρουτζιάναν κυρίαν τῆς Ἀνδρου καὶ ἐπῆγεν εἰς Βενετίαν εἰς τὸ ἔτος (1403) ὡς κληρονόμος τῆς Μαρίας Σανούδας διὰ νὰ παραπονεθῇ διὰ τὴν ἀδικὸν ἐξουσίαν τῶν κυρίων Κρίσπων, καὶ ἡ γερούσια ἔδωκε τὸ δουκάτον εἰς τὴν οἰκογένειαν Κβερίνη μὲ τὸ ἀξίωμα ἐνὸς ὑποδιοικητοῦ. Αὐτὸ τὸ μέσον παρμένον ἀπὸ τὴν ἐνετικὴν γερούσιαν φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε τόπον, ἐπειδὴ καὶ οἱ Κρίσπιδες ἀνεγνωρίσθησαν προτύτερα διάδοχοι εἰς τὸ αὐτὸ δουκάτον χωρὶς καμμίαν διακοπὴν. Μετὰ τὸν Φραντζέσκον τὸν ἀδικὸν ἐξουσιαστὴν καὶ δέκατον δοῦκα ἀποθανόντα χωρὶς παιδιά ἀκολουθεῖ ὁ Ἰακώβος Κρίσπος ἐνδέκατος δοῦκας ἐπειδὴ ὑπανδρεύθη μὲ τὴν Φλωρέντζαν Σομμαρίπαν νόμιμον κληρονόμον τοῦ δουκάτου ὡς θυγατέρα τοῦ Γασπάρου Σομμαρίπα καὶ τῆς Μαρίας Σανούδου· ὅμως ἀπέθανε χωρὶς παιδιά, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ ἀδελφός του εἶνε ὁ δωδέκατος δοῦκας, τὸν ὅποιον ἀκολουθεῖ ὁ Ἰακώβος δέκατος τρίτος δοῦκας.

Ἐπειτα ὁ Ἰωάννης τοῦ Ἰακώβου υἱὸς ὁ δέκατος τέταρτος δοῦκας ἀπέθανε χωρὶς παιδιά· τὸ δουκάτον ἐτύχαινε εἰς τὴν θείαν του Ἀνδριάναν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου τοῦ δεκάτου τρίτου (;) δοῦκος ὑπανδρευμένη μὲ τὸν Δομένικον Σομμαρίπαν κύριον τῆς Ἀνδρου. Πλὴν τὸ δουκάτον τὸ οἰκειοποιήθη ὁ Βιλέλμος Κρίσπος κύριος τῆς Νάμφας, δέκατος πέμπτος δοῦκας, τοῦ ὁποῖου διάδοχος ἦτο ὁ Φραντζέσκος Κρίσπος κύριος τῆς Σούδας εἰς τὴν Κρήτην

καὶ τοῦ Σαντωρινίου ὁ δέκατος ἕκτος δοῦκας. Ἐπειτα ἔρχεται ὁ υἱὸς του, ὁ Ἰακώβος Κρίσπος ὁ δέκατος ἑβδομος δοῦκας, ἐναντίον εἰς τὸν ὅποιον ὁ Χουρσίνο Σομμαρίπας ὁ κύριος τῆς Ἀνδρου ὁ κληρονόμος τῆς εἰρημένης Ἀνδριάνας πηγαίνει εἰς τὴν Ἑνετίαν κατὰ τὸ (1403) διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ δουκάτον, ὅμως ἀνωφελῶς, διότι τὸν Ἰακώβον Κρίσπον ἀκολουθεῖ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Κρίσπος, ὁ δέκατος ὀγδοὺς δοῦκας. Ἐπειτα ὁ υἱὸς του ὁ Φραντζέσκος Κρίσπος ὁ δέκατος ἑνατος δοῦκας, ὁ ὁποῖος ἀφήνει τὸ δουκάτον εἰς τὸν υἱόν του τὸν Ἰωάννην τὸν εἰκοστὸν δοῦκα, ὁ ὁποῖος ἐσυμβιβάσθη μὲ τὸν κύριον τῆς Ἀνδρου καὶ ἀφῆκε μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ δουκάτον εἰς τὸν Φραντζέσκον τὸν υἱόν του τὸν εἰκοστὸν πρῶτον δοῦκα ἀποθανόντα χωρὶς παιδιά. Τέλος πάντων ὁ Ἰακώβος Κρίσπος ἦτο ὁ εἰκοστὸς δεύτερος καὶ τελευταῖος δοῦκας τῆς Νάξου. Ὁ γραμαέστρος τῶν ἱππέων τῆς Ῥόδου ὁ Ἰακώβος Δέ-Μιλλὺ ὠνόμασε 1459 κομμανδέρην τῆς Νάξου τὸν Ἰωάννην Κρίσπον τῆς γλώσσης τῆς ἰταλικῆς.

Ὁ Σολιμάνος ὁ βασιλεὺς τῶν Τούρκων ἤρπασε τὴν Ῥόδον ἀπὸ τοὺς ἱππεῖς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου 1522 καὶ τοὺς ἐβίασε ὅπου νὰ τραβηχθοῦν ἀπ' ἐκεῖ. Εἶνε βεβαίωτατον ὅτι παρητήθησαν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ὅλας τὰς κατακτήσεις τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ μικροὶ τόποι δὲν εἰμπόρουν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὸν κυριευτὴν τῆς πρωτεύουσας πόλεως. Ὅμως ὁ πάππας προβλέπων ὅτι ἦτο ἀδύνατον ν' ἀντισταθῇ τις εἰς αὐτὸν τὸν χείμαρρον ἐμετατόπισε τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης κατεστημένην εἰς τὴν Ῥόδον, τὴν μεταδιώρισεν εἰς τὴν νήσον Νάξον, ἡ ὁποία εἶχε ἀκόμη τὸ δουκάτον, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν πρῶτον ἀρχιεπίσκοπον καὶ μητροπολίτην τὰ ὑποστατικὰ τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην μ' ὅλα τὰ δικαίωματα τῶν διὰ νὰ τὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νικητοῦ ὅλου τοῦ τάγματος.

Εἰς τὸ διάστημα τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἰωάννου Κρίσπου εἰκοστοῦ δοῦκος ὁ Βαρβαρόσσας ἐλιμενίσθη (1537) εἰς τὴν Νάξον, τὴν ἐλεηλάτησε καὶ ὑπεχρέωσε τὸν δοῦκα νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θέλει πληρῶνῃ εἰς τὸν σουλτάνον ἕνα χρονικὸν ἔρανον ἀπὸ 6,000 φλωρία· ὅθεν ἠκολούθησεν ὁ τέλειος χαμὸς τοῦ δουκάτου καὶ τῆς νήσου, ὁ ὁποῖος συνέβη 1566 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Κρίσπου τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου καὶ τελευταίου δοῦκος μὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστασίας τῶν Ῥωμαϊκῶν ὑπηκόων, οἱ Ῥωμαῖοι λοιπὸν ἐτίναξαν τὸν ζυγὸν τῶν Δυτικῶν, οἵτινες δὲν ἦσαν τὸ εἰκοστὸν μέρος πρὸς σύγκρισιν τῶν Ἀνατολικῶν κατοίκων τῆς νήσου διὰ νὰ δεχθοῦν ἐκεῖνον τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν ἐμπῆκεν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου. Ὁ δοῦκας ἔφυγεν εἰς τὴν Ἑνετίαν, ὅπου λέγεται ὅτι ἀπέθανεν εἰς ὀλίγον διάστημα ἀπὸ τὴν λύπην του.

Εἶδον ἐν χρυσόβουλῳ ἀπὸ μεμβράναν, εἰς τὸ ὅποιον ἕνας

κάποιος Κορωνέλλος ὠνομάζετο δοῦκας τῆς Νάξου καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν πόλιν εἰς τὸ δουκαλικόν του παλάτιον τὴν σφραγίδά του. Ὅμως ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκεται εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τὸ πλέον μικρὸν σημεῖον ὅπου εἴμπορεῖ νὰ βεβαιώσῃ αὐτὴν τὴν ἀξίαν καὶ ἐπειδὴ οἱ πολυάριθμοί του ἀπόγονοι δὲν ἐζήτουν κανὲν δικαίωμα αὐτοῦ τοῦ τίτλου, πιστεύω ὅτι αὐτὸς ὁ Κορωνέλλος ἦτο ἕνας διοικητὴς τῆς Νάξου, καθὼς ἡ ὀθωμανικὴ ἐξουσία ὀνομάζει χρονικοὺς διοικητάς· διότι, ἐὰν ὁ σουλτᾶνος ᾔθελεν ὑποφέρει αὐτὴν τὴν ἀξίαν εἰς τὴν Νάξον, τοῦ ᾔθελον παραιτήσῃ τὸ δουκαλικὸν παλάτιον εὐρισκόμενον εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον, τὸ ὅποτον μ' ὄλον τοῦτο ἐδημεύθη καὶ εἶνε τὴν ὥρᾳ καταχλασμένον καὶ μόνον μερικὰ ἔχνη φαίνονται. Ὁ Γρηγόριος ὁ δέκατος τρίτος πάππας εἰς τὴν βούλλαν του (1579) πρὸς τὸν Δομίνικον Δελλαγραμμάτικαν τοῦ ἐπικυρῶναι τὸ δίκαιον τοῦ μητροπολίτου ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς ὑποτακτικοὺς ἐπισκόπους ἄλλοτε φασσάλους τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου νὰ τοῦ κάμουν τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ νὰ τοῦ δώσουν τὰ συνήθη δικαιώματα.

Οἱ ἐπίσκοποι οἱ ὑποτακτικοὶ κατὰ τὸ παρὸν εἶναι τῆς Χίου, τῆς Τήνου, τῆς Σύρου καὶ τῆς Σαντορίνης. Αἱ ἄλλαι νῆσοι, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἄλλοτε ὑποτακτικοὺς ἐπισκόπους τῆς Ῥόδου ἦτο ἡ Κῶς, ἡ Σάμος, ἡ Μιτυλήνη ὅπου ἦσαν δύο ἐπίσκοποι ὁ εἰς εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ ὁ ἄλλος εἰς ἓν μέρος τῆς νήσου, ἡ Δῆλος, ἡ Τένεδος, ἡ Ἄνδρος, ἡ Σίφνος, ἡ Μῆλος, ἡ Ἴος, ἡ Ἀμοργὸς καὶ ἡ Ἀστυπαλαῖα ἢ Σταμπαλία.

Ὅμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς ὅλας αὐτάς τὰς νήσους δυτικοὶ ἐπίσκοποι, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νάξου εἶχε τὰ δικαιώματά του.

Οἱ Ἰησουῖται ἐφωανάχθησαν εἰς τὴν Νάξον τὸ ἔτος 1626 ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ῥαφαὴλ Σκιατήνην Χιον καὶ ἀπὸ τὸ ἀδελφάτον τοῦ ἐσταυρωμένου τῶν Ναξίων, τὸ ὅποτον ὑπάρχει ἀκόμη, τοὺς παρήτησε τὴν καπέλλα του ὀνόματι Παρθένᾳ τῆς Καπέλλας καὶ ὅλα τὰ ὑποστατικὰ τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν τοιοῦτοτρόπως ὅπου νὰ κάνουν οἱ ἀδελφοὶ τὰς ἱεροπραξίας των εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ εἶναι ὁ ἡγούμενος τῶν Ἰησουϊτῶν ἐφημέριός των. Πολλοὶ ἰδιῶται τοὺς παρήτησαν σπίτια εἰς τὴν γειτονίαν· αὐτοὶ ἡγόρασαν μὲ καιρὸν καὶ ἄλλα καὶ ἦνωσαν μὲ τὴν αὐτὴν καπέλλαν, ἡ ὁποία χρησιμεύει ὡς χορὸς· ἔγεινε μία ἐκκλησία ἀρκετὰ εὐρύχωρος καὶ εὐμορφῇ δι' αὐτὴν τὴν νῆσον. Ὅμως καθὼς τὰ κτήματα συνιστάμενα εἰς μερικὰ δικαιώματα ἐπάνω εἰς τὰς βοσκὰς ἐπάρθησαν ὅταν οἱ εὐγενεῖς ἐστερήθησαν ἀπὸ τὰς ἰδίας βοσκὰς, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ ἔπειτα, τοιοῦτοτρόπως ἐχάθησαν καὶ αὐτὰ τὰ ὑπάρχοντα τῆς Καπέλλας. Μ' ὄλον τοῦτο ἔχει ἀκόμη ἀρκετά. Ἐπειτα σχεδὸν ἀπὸ 9 χρόνια ἐφωανάχθησαν καὶ οἱ πατέρες Καπουτζίνοι εἰς τὴν Νάξον (1635)· διωρίσθη εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχὴν ἕνας τόπος εἰς

τὸ Νεοχωρὶ διὰ νὰ κτίσουν ἐκεῖ πλησίον εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου. Ὅμως ἐπειδὴ ὁ τόπος δὲν ἦτο τῆς ἀρεσκείας των αὐτοὶ ἔκτισαν εἰς ἓν ὀλίγον διάστημα ἀπὸ τὴν χώραν μίαν ἐκκλησίαν καὶ ἓν μικρὸν μοναστήριον μὲ ἓν περιβόλιον, τὸ ὅποτον ἔχουν μέχρι τῆς σήμερον. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ἔπειτα κατεστάθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἴδιον κάστρον μὲ μίαν καλὴν ἐκκλησίαν καὶ ἓν νόστιμον μοναστήριον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἓν μέρος ἔλαβον ἀπὸ ἑνα Ῥωμαῖον, διότι ἦσαν σφικτὰ ἠνωμένοι. Δυτικοὶ καὶ Ἀνατολικοὶ εἰς τὸ μεταξύ των.

Ἐπειδὴ ἡ ἀντιπάθεια⁴ τῶν δύο θρησκείων, τῶν Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν, εἶχεν αὐξήσῃ, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν αἱτιοὶ νὰ ὑποταχθῇ ἡ νῆσος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ οἱ Δυτικοὶ δὲν ἔχαιρον πλέον τὴν ὑπόληψιν τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς καιρὸν τῶν δούκιδων, ἕνας Βαρότσης ἀρχων τοῦ κάστρου, ὅπου οἱ Δυτικοὶ κατοικοῦν, ἐσκότωσεν εἰς ὀλίγον διάστημα ἀπὸ τὴν χώραν ἕνα Ῥωμαῖον ὀνόματι Κόκκον ἀρχοντα τοῦ Βούργου τῆς κατοικίας τῶν Ῥωμαίων, ὅχι ὅμως φανερά μόνον μὲ ἐπιβουλήν. Αὐτὸς ὁ Ῥωμαῖος ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν, ὁ Βαρότσης τὸν κρημνίζει⁵ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ μουλάριον τοῦ μὲ μίαν τουφεκιὰν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ τοῦ ἔδωκαν πολλοὺς κτύπους μὲ ἓν τσικουῖρι εἰς τὸ κεφάλι· ὅμως ὁ Κόκκος εἶχεν ἓν δυνατώτατον κεφάλι, ὥστε ὅπου κανὲν κτύπημα δὲν ἐμβήκεν καθὼς φαίνεται μέχρι τῆς σήμερον εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλι διαφυλαγμένον ἀπὸ τοὺς Κόκκους εἰς ἓν μοναστήριον τῆς ἰδίας οἰκογενείας ὀνομαζόμενον Ὑψηλοτέραν πλησίον εἰς ταῖς Ἐγκαραις πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς Νάξου. Αὐτὴ ἡ οἰκογένεια ἔκτισεν ἔπειτα εἰς τὸν τόπον τοῦ φόνου ἓν εἶδος στύλου πρὸς ἐνθύμησιν τοῦ αὐτοῦ συμβάντος· αὐτὸς ὁ στῦλος, δὲν ὑπάρχει πλέον. Αὐτὸς ὁ φόνος ἔκαμεν ἕνα φοβερὸν κρότον ἀνάμεσα εἰς τοὺς Ἀνατολικούς. Οἱ Κόκκοι ἦσαν πρὸ πάντων ἐξηγριωμένοι καὶ ἐπειδὴ ὁ στόλος ὁ ἐνετικὸς ἦτο εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου Ἰου⁶, αὐτοὶ ἐπῆγαν ἐκεῖ νὰ κατηγορήσουν τὸν Βαρότσην, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγλύτωσεν ἀπ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν παρὰ μὲ τὴν δύναμιν τῶν χρημάτων⁷. Οἱ Κόκκοι δὲν ἠύχαριστήθησαν μὲ αὐτὴν τὴν

4) Δὲν ἦτον ἡ ἀντιπάθεια, ἡ ὁποία ἐπροξένησεν αὐτὸν τὸν φόνον, ἀλλὰ λόγια ἐγκικτικὰ, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Κόκκος φανερά διὰ τὴν σύζυγον τοῦ Βαρότση.

5) Ἦτον οἱ ἄνθρωποι τοῦ Βαρότση, οἱ ὁποῖοι ἐξηρτῶντο ἐξ αὐτοῦ, οἵτινες τὸν ἐδολοφόνησαν ἀγχαλὰ καὶ διὰ διαταγῆς αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐκάθητο ἀπέναντι ὡς μίαν βολὴν πιστολίου καὶ πλησίον τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἄντικρυ τοῦ τόπου, ὅπου ἔγεινεν ὁ φόνος.

6) Οἱ Ἐνετοὶ δὲν εἶχον τότε δύναμιν ἐπάνω εἰς τὰς νήσους. Ἡ ὑπόθεσις ἀνεφέρθη εἰς τὸν καπετὰν πασσᾶν.

7) Αὐτὴ ἡ κρίσις ἀνανεώθηκε πάντοτε περισσότερα χρόνια κατ' ἀκολουθίαν καὶ πρὸς τούτοις μετὰ τὴν ὑπανδρείαν, ἡ ὁποία ἐγείνετο μετὰ τῶν δύο οἰκογενειῶν. Διότι ἡ γυναῖκα τοῦ Κόκκου ἐπέειραξε τὸν ἴδιον γαμβρὸν τῆς

ζημίαν προξενημένην εἰς τὸν ἐχθρόν των καὶ ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι παρεκινήθη εἰς τὸ νὰ κάμῃ αὐτὴν τὴν πράξιν ἀπὸ τὸν πενθερόν του Κορωνέλλου⁸ ἕνα τῶν ἐγκρίτων τοῦ κάστρου, ἐσχότωσαν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὰ ὑποστατικά του τὴν Φασολίαν εἰς τὴν Δρυμαλίαν. Ὁλίγον καιρὸν ἔπειτα ὁ ἱππεὺς Δὲ Ρεμόνδ Δὲ Μόδενα πλοίαρχος μιᾶς φεργάδας, ἡ ὁποία ἐκυνηγοῦσε τοὺς πειρατάς, ἐλιμενίσθη λοιπὸν εἰς Νάξον καὶ ἔκαμε περισσοτέρας ἐπισκέψεις εἰς τὸ κάστρο, ἀνάμεσα εἰς ἄλλα εἰς τὸ σπητι τοῦ σκοτωμένου Κορωνέλλου· εἶδεν ἐκεῖ μίαν κόρην τοῦ ἀποθανόντος, ἡ ὁποία τοῦ ἐνέπνευσε κατὰ τί περισσότερον παρὰ συμπάθειαν. Αὐτὸς ἐπῆρε τὴν κλίσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε ὁποῦ ἐξεβαρκάρισε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μαζὺ μὲ κανόνια, διὰ νὰ βιάσῃ ὁποῦ νὰ παραδοθῶν οἱ Κόκκιδες, οἱ ὁποῖοι εἶχον σφαλισθῇ μίαν ὥραν μακρὰν ἀπὸ τὴν χώραν εἰς τὸ μοναστήρι τὴν Ὑψηλοτέραν, τὸ ὁποῖον εἶνε ὡς ἐν μικρὸν φρούριον. Αὐτοὶ βλέποντες ὅτι δὲν εἶχον καμμίαν ἐλπίδα εὖρον μίαν νύκτα ἀρμυδιάν διὰ τὸ σκοτάδι καὶ τὴν στιγμὴν, ὅταν οἱ ἐχθροὶ των δὲν ἐπρόσεχον καλά, ἔφυγον εἰς τὰ βουνά, ὅπου ἦτο ἀδύνατον νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ τις, ἀφίνοντας εἰς τὸ μοναστήριον μικρὰν κόρην εἰς τὴν κούρναν τὴν ὁποίαν ἡ ἡλικία τῆς ἐφύλαττεν ἀπὸ κάθε πείραξιν. Ἀφοῦ ὁ ἱππεὺς Δὲ Ρεμόνδ δὲν εἰμποροῦσε νὰ κατορθώσῃ τίποτε κατὰ τῶν Κόκκων, ἔδωκε δρόμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους του, ἔστειλε τὸν σταυρόν του ὀπίσω εἰς τὴν Μάλταν καὶ ὑπανδρεύθη μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Κορωνέλλου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφῆκε πολλοὺς ἀπογόνους, οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν ἀκόμη. Τὸ εἰς τὴν κούρναν εὐρισκόμενον κορίτσι ἔκαμεν ἔπειτα τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν δύο ἐχθρικῶν οἰκογενειῶν πέρνωντας διὰ ἄνδρα τὸν υἱὸν τοῦ Βαρότση, ὁ ὁποῖος εἶχε φονεύσῃ τὸν πατέρα της.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον δεῖξῃ τὸ μῖσός των πρὸς τοὺς Λατίνους ὑποτασσόμενοι εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἐλευθερωθῶν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν των, ἐπειδὴ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ δουκὸς τοὺς μετεχειρίσθησαν ὀλίγον σκληρῶς· ὁμοῦς αὐτὸ τὸ μῖσος δὲν εἶχεν ἀποκοιμήθῃ. Οἱ Δυτικοὶ ἦσαν κύριοι τοῦ πλέον μεγαλειτέρου μέρους τῆς νήσου, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἰμποροῦν νὰ ζήσουν, παρὰ καλλιεργοῦντες αὐτοὺς τοὺς τόπους, τὸ ὁποῖον ἔκαμε νὰ εἶνε πάντοτε ἐξηρητημένοι ἀπὸ τοὺς Δυτικούς. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ πάρουν ἀπὸ τοὺς Λατίνους διὰ μέσου τῶν Τούρκων ἐν καλὸν μέρος τῶν ὑποστατικῶν τους. Ὁ πρῶτος δοῦκας κατασταθεὶς ἀπὸ τὴν Νάξον εἶχε μοιράσῃ εἰς τοὺς συντρόφους του τὰ βουνὰ τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔδωκε πολὺ συμφέρον. Διότι ἔξω ἀπ' αὐτὸ ὅτι πολλὰ μέρη ὁποῦ εἰμποροῦσαν νὰ πέρνωνται τοὺς ἔδιδαν καλὸν σιτάρι, αὐτοὶ ἔδιδαν μίαν ἀξιόλογον ποσότητα τυρί καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ βουνὰ ἐνομίσθησαν δι' ἔρημοι τόποι, τὰ χρονικὰ δασίματα, τὰ ὁποῖα οἱ κύριοι ἔπρεπε

νὰ πληρώσουν εἰς τὸν σουλτάνον, ἦσαν πολὺ μέτρια· ὁμοῦς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐκολάκευεν ἀκόμη περισσότερον τὴν φιλοδοξίαν αὐτῶν τῶν ἀρχόντων ἦτο ὅτι αὐτοὶ οἱ γεωργοὶ καὶ βοσκοὶ ἦσαν σχεδὸν τόσοι σκλάβοι, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀκολουθῶσιν εἰς κάθε αἰτίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἐπήγαιναν εἰς τὰ σπῖτια τῆς ἐξοχῆς συντροφεύοντές τους εἰς μίαν μακρὰν σειρὰν κουβαλῶντας τὰ ἐπιπλα, τὰ φορέματα καὶ τὰ παιδία, τέλος πάντων ὅλα ὁποῦ εἰμποροῦσαν νὰ αὐξήσουν τὸ πλῆθος. Διὰ νὰ τελεσφορήσουν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἔξωρα οἱ χωρικοὶ ἔκαμον ἀρχηγόν τους κατὰ τὸ ἔτος 1720 ἕνα τῶν παπᾶδων τους ἀνθρωπὸν εὐγλωττον, τολμηρὸν καὶ ἔμπειρον εἰς τὰς τέχνας τῶν τουρκικῶν κριτηρίων. Αὐτὸς ἐπῆγεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοὺς δεσποτάδες τῶν Λατίνων καὶ ἐν πλῆθος χωρικῶν διὰ νὰ κινήσῃ κρίσιν, ἐπειδὴ συνειθισμένοι εἰς τοὺς Τούρκους τὸ πλῆθος ἂν δὲν νικάται ἀπὸ τὰ χρήματα, ὑπερισχύει κατὰ τοῦ δικαιώματος. Ὁ παπᾶς μετεχειρίσθη ἀκόμη ἐν ἄλλο μέσον ὑποσχόμενος ὅτι ἤθελε πληρωθῇ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ πέμπτον μέρος τῶν εἰσοδημάτων, τὰ ὁποῖα ἤθελον παρῇ ἀπὸ αὐτὰ τὰ βουνά. Τέλος πάντων ἦτο τόσον ἐπιτήδειος, ὥστε ὁποῦ ἐνικούσε. Αὐτὴ ἦτο μία πολὺ αἰσθητικὴ πληγὴ εἰς τοὺς Δυτικούς καὶ εἰς μερικοὺς Ῥωμαίους τοῦ Βούργου, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὁμοῦς μερικὰς βοσκὰς. Ἐνας Φραντζέζος βαρῶνος κατεστημένος εἰς τὴν Νάξον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς προῖκα τῆς γυναικὸς του ἀπ' αὐτὰ τὰ βουνά, ἐπῆγεν ὕστερον νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν τὸ μέγα ἄδικον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔγινε καὶ ὑποσχόμενος τὰ ἴδια δασίματα ἢ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωναν οἱ χωρικοὶ, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῶν χρημάτων ἀπέκτησεν ἐν φερμάνι τοῦ σουλτάνου, μὲ τὸ ὁποῖον τὰ δικαιώματά του καὶ οἱ βοσκαὶ του ἐφυλάχθησαν.

Ὅμως κάποιος Μάρκος Πολίτης ἑγγονος τοῦ ἄνω εἰρημένου παπᾶ, ὁ ὁποῖος ὑπερέβη πολὺ τὸν πάππον του εἰς τὴν δύναμιν εἰς τὰ χωρία, εἰς τὴν τόλμην καὶ ἐλευθερίαν πρὸς τοὺς ἐγκρίτους Τούρκους, ἐμπόδισε σχεδὸν πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φερμανίου. Οἱ Ἰησουῖται καὶ οἱ διάδοχοί των ἦσαν εὐτυχέστεροι διαφυλάττοντες εἰς ἐν τῶν δύο βουνῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον, τὰ ἀρχοντικὰ δίκαια χωρὶς κανὲν δόσιμον, διότι ἔξω ἀπὸ τὰ καλλιεργημένα μέρη, τὰ ὁποῖα οἱ χωρικοὶ τοὺς ἐπῆραν, ἔχουν ἐκεῖ ἀκόμη τόσα ἄλλα, ὥστε ὁποῦ οἱ ποιμένες δὲν ἤμποροῦν νὰ πηγαινῶν τὰ ζῶα των εἰς αὐτὸ τὸ βουνὸν χωρὶς νὰ ἀπεράσουν ἐκεῖνα τὰ ὑποστατικά, τὸ ὁποῖον δὲν τοὺς συνεχωρήθη ποτὲ χωρὶς νὰ πληρώσουν τὰ δασίματα· αὐτὸ τοὺς ἔφερεν ἐνίοτε δύο καντάρια τυρί.

Ἐπειδὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκέρδησαν τὴν κρίσιν κατὰ τῶν Δυτικῶν, ὅλα τὰ ὑποστατικά τῆς νήσου ἐξετιμήθησαν ἐκ νέου (1721) ἀπὸ ἕνα ἔμπειρον Τούρκον, διὰ νὰ εἰμφορῇ νὰ γείνη ὁ μοιρασμὸς τῶν δασιμάτων μὲ περισσότερον δίκαιον. Λοι-

8) Αὐτὸς ἦτον πρὸς τούτοις καὶ πρόξενος τῆς Γαλλίας.

πόν ἀπεφασίσθη νὰ πληρώσουν οἱ χωρικοὶ τὸ ἕν ἡμισυ καὶ οἱ πολῖται τὸ ἄλλο ἡμισυ, τοιοῦτοτρόπως ὅμως ὅπου νὰ δώσουν οἱ Καστριανοὶ ἢ οἱ Δυτικοὶ ὀλίγον περισσότερον ἀπὸ ἕν τέταρτον. Εἰς αὐτὰ τὰ τρία ἀνεξάρτητα κοινά, τὰ ὅποια διοικοῦνται καθὲν ξεχωριστὰ ὡς μικραὶ δημοκρατίαι, εἶνε πάντοτε τινές, οἱ ὅποιοι ὑπερισχύουν εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις καὶ οἱ ὅποιοι ἔχοντες μίαν πατριάν εἰς τὸ μέρος των κατορθώνουν νὰ γείνουν αἱ ἀποφάσεις κατὰ τὸ θέλημά των. Ἐτοίς εἰς τὰς ἡμέρας μας ὁ Μάρκος Πολίτης ἐξουσιάζει τελείως ὡς εἰς μικρὸς μονάρχης εἰς τὰ χωρία· εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν καὶ κάποιος ὀνομαζόμενος Βερνάρδος Βαρότσης ἀπὸ μίαν πολὺ πτωχὴν οἰκογένειαν ἤξευρε νὰ φερθῇ μετὰ τόσῃ ἐπιτηδειότητι ὥστε ὅπου ἐξουσίασε τέλος πάντων ὅχι μόνον εἰς τὸ κάστρον, ἀκόμη καὶ εἰς ὅλην τὴν νήσον με συναίνεσιν τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι δὲν εὗχονται τίποτε καλλίτερα παρὰ νὰ παχύνουν αἱ θυσίαι, αἱ ὅποια θέλουν διὰ νὰ χορτάσουν περισσότερον τὴν φιλαργυρίαν των. Ἡ ὑπόληψις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ὁ Βερνάρδος, καὶ τὰ πλούτη του ἀξιόλογα ὡς πρὸς τὸν τόπον τοῦ ἑκαμαν ἐχθροὺς ὅπου τὸν ἐφθόνουν.

Οἱ χωρικοὶ πάντοτε φθονοῦντες τοὺς Δυτικοὺς καὶ πάντοτε ἔτοιμοι νὰ τοὺς ἀφανίσουν κατάρθωσαν εἰς τὴν πόλιν 1754 νὰ σταλοῦν τούρικοι ἀξιωματικοὶ νὰ κρίνουν τὰ παράπονά των· τὸν ἐβίασαν νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν χώραν, διότι κανεὶς τόπος δὲν εἴμποροῦσε νὰ δεχθῇ τὸ πλῆθος τῶν λυσσασμένων κατηγόρων του. Ἐκεῖ τὸν κατηγόρησαν δι' ἀδίκους καὶ τυραννικὰς ἀρπαγὰς, ὥστε ὅπου κατήντησε τοὺς πτωχοὺς νὰ τρέφονται ἀπὸ ξυλοκέρατα. Ἡ κατηγορία ἦτο φανερά ψεύτικη καὶ ὑπερβολικὴ, ὅμως τὸ πλῆθος τῶν κατηγόρων ἀπατᾷ πάντοτε τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι διὰ νὰ πλουτισθοῦν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κατηγορουμένου, προσποιοῦνται ὅτι ἀγαποῦν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν πτωχῶν. Τὸν ἔβαλον εἰς τὰ βάσανα διὰ νὰ τὸν βιάσουν νὰ ὁμολογήσῃ ποῦ εἶχε κρύψῃ τοὺς θησαυροὺς του. Ὅμως ἦτο τόσον σταθερός, ὥστε ὅπου δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐξακριβώσουν καμμίαν ὁμολογίαν ἀπ' αὐτόν. Καὶ κατὰ μίαν σκοτεινὴν φήμην αὐτὰ τὰ χρήματα δὲν ἐφανερώθησαν παρὰ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ κατὰ τύχην. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐξωρίσθη εἰς τὴν Λέρον, ἕνα μικρὸν καὶ ἀχαμνὸν νησίδιον τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης.

Ὅθεν ἐφωνάχθη ὀπίσω μετὰ τινα χρόνια καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Νάξον, ὅπου ἔζησε πτωχικὰ ἕως εἰς τὸν θάνατόν του.

Εἰς τὸ ἔτος 1759 ἔγεινεν ἡ οἰκοδομὴ τῆς βρύσης τοῦ Χασάν Ἀγά παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ, ἡ ὁποία κεῖται κατὰ τὸ βορειοανατολικὸν μέρος εἰς τὸν δρόμον τῶν Ἐγκαρῶν ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσα τῆς πόλεως. Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ αὐτῆς εἶναι «Χασάν ἀγάς ὁ ἐνδοξος βοιθόντας Ναξίας τὴν βρύσιν ταύτην ἔκτισε μετὰ ἐπιμελείας» κλπ.

Ἐν ξεχωριστῷ⁹ φαινόμενον ἐφάνη εἰς τὴν Ἀσπρην θά-

λασσαν κατὰ τὸ ἔτος 1769· αὐτὸ ἦτο ἕνας ῥωσικὸς στόλος. Αὐτὸ τὸ ἔθνος ἔχον τὸν πόλεμον μετὰ τοὺς Τούρκους ἔστειλεν μίαν μοῖραν караβιῶν διὰ νὰ κάμῃ ἕνα ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν Ἀσπρην θάλασσαν. Αὐτὴ ἐφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ Ναυαρίνον ἢ Νεόκαστρον εἰς τὸν Μωριά καὶ εἶχεν οἰκονομήσῃ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ῥωμαίων εἰς αὐτὴν τὴν Χερσονήσον δίδωντάς τους ὅπλα, τὸ ὅποιον ἐβίασε τοὺς Τούρκους νὰ προφυλαχθοῦν εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ αὐτὸ ἐσμίκρυνε πολὺ τὰ στρατεύματα, τὰ ὅποια εἴμποροῦσαν νὰ στείλουν εἰς τὸ μέγα στράτευμα κατὰ τῶν Ῥώσων εἰς τὴν Μολδαυίαν. Αὐτὸς ὁ ἀντιπερισπασμὸς ἐπροξένησεν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ἀλήμπεη εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τοῦ Δαχέρμπεη εἰς τὴν Συρίαν, τῶν ὁποίων τοὺς πρέσβεις εἶδομεν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Νάξον. Αὐτὸς ὁ στόλος συνίστατο εἰς 11 πολεμικὰ караβία καὶ 50 τοῦ φορτίου. Ῥῶσοι ἀξιωματικοὶ καὶ φροντισταὶ τῶν τροφῶν, ἐξανασταρκαρίσθησαν εἰς τὴν Νάξον καὶ ἐπήραν μετὰ βίαν βόδια καὶ κρασί καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν στόλον, ἐπειδὴ ὁ ναύαρχος Σπυριδῶφ ἐβιάζετο νὰ εὕρῃ τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ νὰ τὸν κατακαύσῃ καθὼς οἱ ἴδιοι τὸ εἶπον φανερά, ὅταν ἀπέρασαν ἀπὸ ἐδῶ. Ἀφοῦ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Νάξον ἐπῆγαν εἰς Ψαρά, ἐπληροφορήθησαν ἀπὸ ἕν πλοῖον σταλμένον ἐπίτηδες διὰ κατασκόπευσιν ὅτι ὁ ἐχθρικός στόλος ἦτο εἰς Τσεσμέ ἕνα λιμένα τῆς Ἀνατολῆς ἀντικρυ τῆς πόλεως τῆς Χίου· ἐπῆγαν ἀμέσως ἐκεῖ μετὰ μίαν ξεχωριστὴν χαρὰν ὡς βέβαιοι διὰ τὴν νίκην· ἐπῆραν θέσιν εἰς τὴν μέσην τοῦ στενοῦ μεταξὺ Χίου καὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου διὰ νὰ μὴ γλυτώσῃ κανὲν τουρκικὸν караβι. Ἐν ῥωσικὸν караβι μονάχῳ ἐστάλη ἀπὸ τὸν ναύαρχον Σπυριδῶφ νὰ καταπολεμήσῃ καὶ νὰ κατακαύσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον. Δὲν ἐπέτυχε τὴν πρώτην φοράν· τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐστάλη ὁ ἴδιος πλοίαρχος μετὰ φοβερισμοὺς ἂν δὲν ἐξέλκει τὴν προσταγὴν τοῦ ναυάρχου. Αὐτὸς τέλος πάντων τὸ ἐπέτυχε καὶ ἔκαυσεν ὅλον τὸν τουρκικὸν στόλον· ὅμως ἀφοῦ εἶχε πλησιάσῃ παρὰ πολὺ ἕνα τουρκικὸν караβι, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐκάησαν, ἐπλέχθησαν τὰ κατάρτια τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου αἱ ἀντέναις, ὥστε ὅπου ἡ φωτιά διεδόθη εἰς τὸ караβιὸν του, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ ἐκάη ὁμοίως· μόλις ὁ ἴδιος ναύαρχος, ὅστις εἶχεν ἀπεράσῃ ἐκεῖ διὰ νὰ δώσῃ περισσότεράν ἐνέργειαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προσταγῆς του, εἴμποροῦσε νὰ γλυτώσῃ μετὰ τὸν Θεόδωρον τὸν ἀδελφόν του κόντε Ὀρλώφ καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πρώτου βαθμοῦ μετὰ τὴν λέμβον· ὅλον τὸ λοιπὸν μετὰ τὴν στρατιωτικὴν κάσσαν καὶ τοὺς πλέον καλλιτέρους ναύτας ἐπήδησεν εἰς τὸν ἀέρα ὅταν ἡ φωτιά ἤρχισε.

Ἐγνώρισα ἕνα τοῦ μηχανικοῦ ἀξιωματικὸν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὴν πόλιν Οὐλμ εἰς τὴν Σουαβίαν, ὅστις ἦτο εἰς τὴν δούλευσιν τῶν Ῥώσων, ὁ ὅποιος μοὶ διηγήθη ὅτι

9) Περί πολέμου Ῥωσίας καὶ Τουρκίας κατὰ τὸ ἔτος 1769.